

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Комунальний заклад вищої освіти

«КАМ'ЯНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ КОЛЕДЖ»

Дніпропетровської обласної ради»

В. А. Соснова

О.П. Куцевол

О.В. Козлова

С.Д. Дехтярь

**РЕЦЕПТИ
ОПАНУВАННЯ
КУЛЬТУРОЮ
МОВЛЕННЯ**

Кам'янське

2019

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Комунальний заклад вищої освіти

«КАМ'ЯНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ КОЛЕДЖ»

Дніпропетровської обласної ради»

В. А. Соснова

О.П. Куцевол

О.В. Козлова

С.Д. Дехтярь

Рецепти опанування культурою МОВЛЕННЯ

Обговорено та затверджено

на засіданні ЦМК гуманітарних

та соціально-економічних дисциплін

Протокол № ____ від _____ 2019 р.

Голова комісії _____ В.А.Соснова

Кам'янське

2019

Соснова В.А., Куцевол О.П., Козлова О.В., Дехтярь С.Д.

Рецепти опанування культурою мовлення: навч. посіб./за ред. В.А.Соснової.

Кам'янське: Кам'янський медичний коледж, 2019. 46 с.

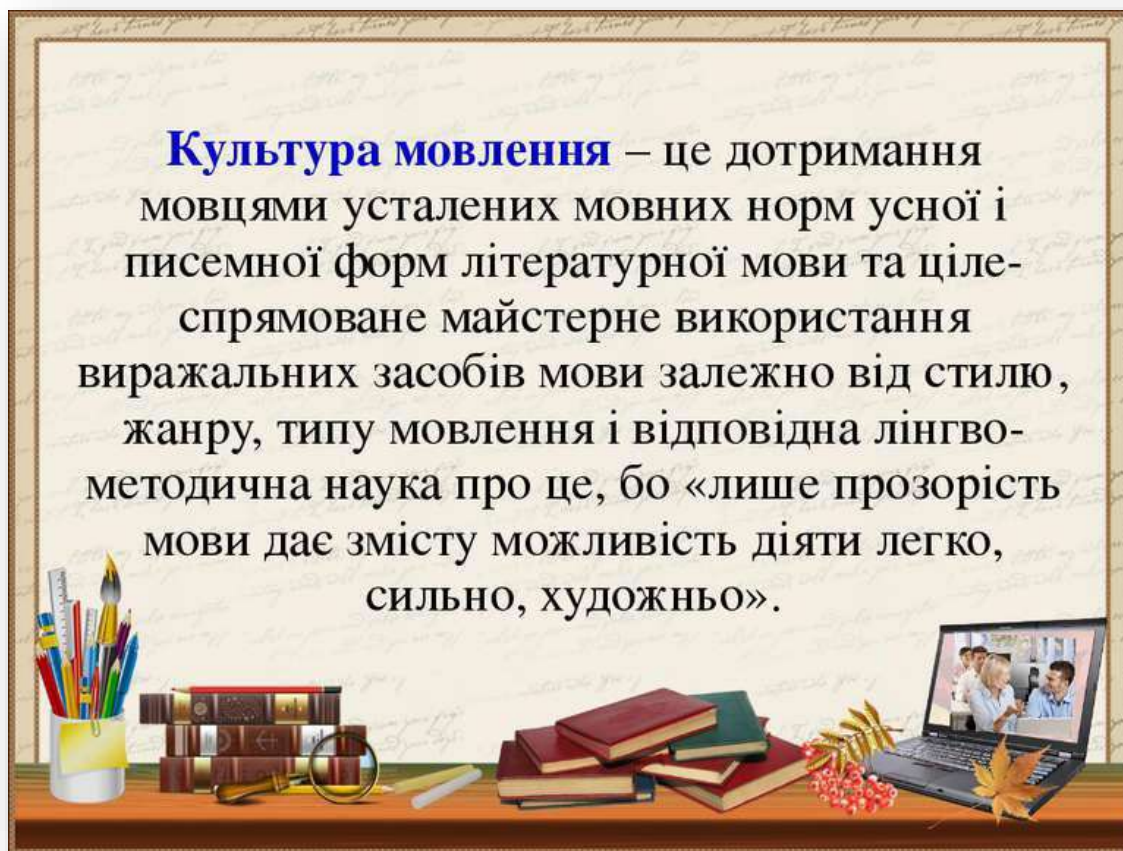
У посібнику подано основні теоретичні відомості про культуру українського та англійського усного та писемного мовлення, норми літературної мови та їх роль у формуванні мовленнєвої культури громадян України, розкрито особливості спілкування.

Посібник розрахований на студентів нефілологічних вищих і середніх навчальних закладів та усіх, хто бажає краще оволодіти навичками спілкування державною та англійською мовами.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
1 Стежками міфології.....	8
2 Як правильно вітатись	9
3 Звернення	10
4 Фемінітиви	11
5 Ім'я чи прізвище?.....	14
6 Активні дієприкметники	16
7 Цікаві закінчення	19
8 Кальки	22
9 Джерела.....	47

ПЕРЕДМОВА
ДО УВАГИ КОРИСТУВАЧІВ!

Культура мови дозволяє людям спілкуватися один з одним на належному рівні. Вона являє собою поняття, що означає дотримання мовних норм в усній і письмовій мові. Оволодіння культурою мови починається з уміння говорити. Справжня культурна мова повинна бути і правильною, і точною, і короткою, і доступною, і осмисленою, і самобутньою, і емоційною. Однак, якщо визнати за культурною мовою всі ці позитивні якості, то найголовнішою з них буде все ж правильність, тобто вміння мовця висловлювати свої думки грамотно, відповідно до існуючих в дану епоху норм вимови, а також норм граматичного вираження думки. Уміння говорити і писати правильно – основна ознака культури мовлення людини.

Мета даного навчального посібника – ознайомлення майбутніх фахівців з основами мовленнєвої культури, розширення їх мовленнєвої компетентності завдяки збагаченню спеціальними знаннями, вміннями та навичками правильно розмовляти й писати, точно висловлювати свою думку, активно використовувати мовні знання,

грамотно застосовувати їх, адже досконале володіння мовою є важливим компонентом загальної культури особистості, сприяє грамотній підготовці фахівців у різних сферах, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування особистості, сприяє самовираженню. Чим повніше сформоване вміння спілкуватись, тим якісніше буде здійснюватися будь-яка діяльність людини.

Знаменитий байкар Давньої Греції Езоп був рабом філософа Ксанфа. Одного разу Ксанф хотів запросити гостей і наказав Езопу приготувати найкраще. Езоп купив язик і приготував із них три страви. Ксанф запитав, чому Езоп подає тільки язик. Той відповів: „Ти звелів купити найкраще. А що може бути на світі кращим від язика? З його допомогою будуються міста, розвивається культура народів! При допомозі язика ми вивчаємо науку і отримуємо знання, люди можуть порозумітися між собою, вирішувати різні питання, просити, вітати, миритися, давати, отримувати, виконувати прохання, освідчуватися в коханні. Тому я думаю, що нема нічого кращого від язика”.

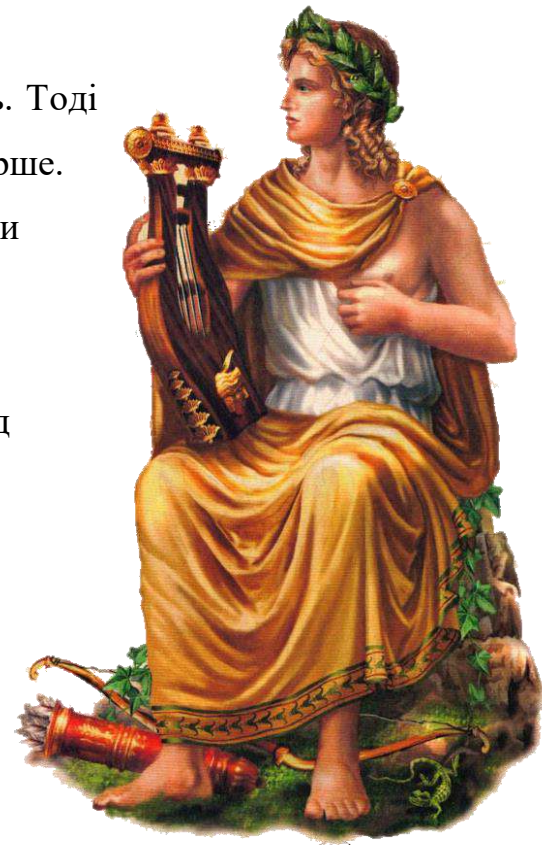
Таке міркування сподобалось Ксанфу і його гостям. Іншим разом Ксанф розпорядився, щоб Езоп придбав для обіду найгірше.

Езоп пішов і знову купив язика. Всі здивувались. Тоді Езоп почав пояснювати: „Ти звелів мені знайти найгірше. А що є у світі гірше язика? З його допомогою люди ображають і розчаровують один одного, лицемірять, брешуть, обурюються, хитрують, сваряться. Язик може зрадити і скривдити. Чи може бути щось гірше від язика?!”.

Легенда стверджує, що не всім гостям було приємно чути цю відповідь Езопа.

Порівняйте обидві відповіді Езопа.

Як ви гадаєте, вони обидві правильні чи одна заперечує другу?

ЯК ПРАВИЛЬНО ВІТАТИСЬ

Як правильно вітатись?

Правило: Вранці треба використовувати родовий відмінок (чого?)

Доброго ранку!

Правило: удень і ввечері називний (що?) Добрий день!

Добрий вечір!

А чому доброго дня? Відповідь проста! Така мовна традиція.

Етикетні формули – це стійкі сполуки слів, фразеологізми.

Приклад з колядки. Добрий вечір, пане господарю! Син Божий народився!

В англійській мові також є свої особливості вітання. Наступні фрази в англійському мовному

етикеті обмежені часом (ранок, день чи вечір) вживання. Наприклад, «Good morning» – «Добрий ранок» (використовують вранці, до полудня). «Good afternoon» – «Добрий день» кажуть починаючи з полудня й до шостої години вечора. «Good evening» – «Добрий вечір» використовують після шостої години вечора.

ЗВЕРНЕННЯ

За правилами етикету звертатися до незнайомців за гендерною ознакою – "чоловіче, жінко, дівчино чи юначе" – не можна, це неповага до співрозмовника. Звертайтеся до незнайомців нейтральними поважними словами "пані, пане, панство". У деяких країнах таке звертання взагалі вважають образою.

А як правильно звернутися до співрозмовника англійською? В англійській мові не існує відмінності між займенниками "ти" і "ви". Звернення до незнайомих людей може починатися в формули вибачення за турбування: «Excuse me, Sorry». Потім вживайте питання, зауваження, прохання. «Sir» – це форма звернення не вимагає після себе вживання імені або прізвища співрозмовника. Так звертаються до незнайомих людей, до чоловіків, одноліток або старших за віком, соціальним станом або посадою. «Mr.» (аббревіатура від слова «Mister») – після цього слова потрібно називати ім'я або прізвище співрозмовника. «Son!», «Sonny!», «Boy!» – форма звернення літніх людей до незнайомих молодиків. «Young man», «youth» – так звертаються люди старшого

віку до юнаків. «Madam» – ввічлива форма звернення чоловіка до жінки. «Mrs.» (аббревіатура від слова «Missus») – форма ввічливого звернення до жінки. Після слова «Mrs.» потрібно назвати прізвище чоловіка жінки. Запам'ятайте, що слова «Mr.» і «Mrs.» не вживаються без прізвищ, інакше це буде звучати вульгарно. «Miss» – форма звернення до незаміжньої дівчини, жінки. Після слова обов'язково потрібно назвати ім'я або прізвище. «Miss» без імені, прізвища – форма звернення до вчительки, а також це стало загальноживаною формою звернення до обслуговуючого персоналу. «Dear!», «Dearie!», «Love!», «Ducky!» – форма звернення людей старшого віку до незнайомих дівчат.

4

ФЕМІНІТИВИ

Чи правильним є широке вживання слова міністерка?

Міністерка, прим'єрка - це так звані фемінітиви.

Продавець – продавчиння (немає в словнику)

Лікар-лікарка

Перукар-перукарка

АЛЕ не від усіх професій можна

утворити назву жіночого роду.

Вівчар-вівчарка

Електрик-електричка

Пілот-пілотка) чи пілотеса?

Посол – послуха) чи посолка? чи послиня?

Рід позначаємо так!

Пані міністр

Посол України завітала

Академік Красовська

Стосовно англійської мови, кілька робочих місць (a few jobs), посад (positions), статусів (statuses) та титулів (titles) мають різні слова для чоловіків і жінок:

Man / Woman – чоловік / жінка

Actor / actress – актор / актриса

Bride groom / bride – наречений / наречена

Duke / duchess – герцог / герцогиня

Hero / heroine – герой / героїня

Host / hostess – господар / господиня

Poet / poetess – поет / поетеса

Monk / nun – чернець / монахиня

Prince / princess – принц / принцеса

Waiter / waitress – офіціант / офіціантка

Widower / widow – вдівець / вдова

feminitive

Remember!

Примітки: Мер (A mayor) може бути чоловіком (man) або жінкою (woman). Так само, лікар (a doctor) може бути чоловіком (man) або жінкою (woman). У британській англійській мові a mayoress є дружиною чоловіка-мера (a male mayor); a governess – дружина чоловіка-губернатора (a male governor). Слова письменниця (authoress) і поетеса (poetess) зараз вживаються рідко.

Замість них використовуємо слова письменник (author) і поет (poet) як для чоловіків, так і жінок.

Багато слів, що закінчуються на -man (наприклад, chairman (голова), postman (листоноша), watchman (сторож), fireman (пожежний) і т.д.) не мають спільного жіночого еквіваленту. Оскільки багато жінок не люблять, коли їх називають, наприклад, листоношею або секретарем, ці слова зараз часто уникають у розмові стосовно до жінок. У багатьох випадках використовують -person замість -man: Molly

has been elected chairperson of our society. Моллі була обрана головою нашого суспільства.

Останнім часом такі слова, як spokeswoman (прес-секретарка) також стають все більш поширеними. Ще одна тенденція полягає у використанні слова, яке не підлягає маркуванню: Firefighter замість fireman (пожежний) Flight attendant замість steward або stewardess (стюард/стюардеса) У зверненнях Ms (пані) часто вживається замість Mrs (місіс) або Miss (міс). Як і Mr (пан), звертання Ms (пані) може бути використано і до заміжніх, і до незаміжніх жінок.

ІМ'Я ЧИ ПРІЗВИЩЕ?

У якому порядку пишуться ім'я та прізвище в українській мові – Іванов Михайло чи Михайло Іванов?

Згідно з вимогами до оформлення документів затвердженими КМУ спочатку треба писати прізвище, а потім ініціали.

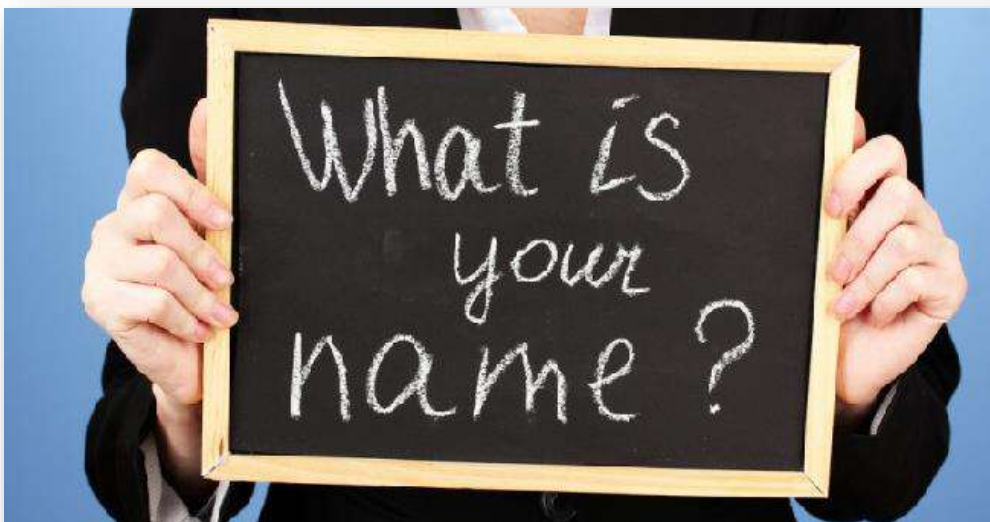
В журналі пишемо: Бондарчук Вікторія, Ковальчук Микола.

У кінці документів, де ми ставимо підпис, спочатку треба писати ініціали, а потім вже прізвище.

У решті випадків спочатку треба називати імя людини, а вже потім її прізвище.

Це мовні традиції.

А що стосовно англійських мовних традицій?

First name
– ім'я чи
прізвище?
Переклад first
name буквально
звучить як
"перше ім'я".
Не дивно, адже
в багатьох
сім'ях

Сполучених Штатів Америки і Англії прийнято давати дитині кілька імен, замість використання традиційного по батькові. Що таке first name, тепер ясно. Але як перекладається surname і last name? Surname – це прізвище в інтерпретації на

українську мову з англійської. В американському та англійському існує синонім цього слова і звучить він як last name, тобто – останнє ім'я.

Як правило спочатку вказується ім'я, потім – прізвище. Якщо в бесіді з носієм мови вас попросили назвати своє ім'я, ви можете назвати одне тільки ім'я або разом з

прізвищем. Якщо співрозмовник вжив слово name в поєднанні з first або given, за правилами називається тільки ім'я. Теж саме стосується оформлення документів. Якщо перед ім'ям виявляється слово surname або last, тоді в графі воно заповнюється, а при розмові називається тільки прізвище.

what's
First in a
Name Last Middle
name

АКТИВНІ ДІСПРИКМЕТНИКИ

Так склалося,

що *активні дієприкметники в українській мові*, які позначають **теперішній час** (це такі, що закінчуються на **-учий, -ючий, -ачий, -ячий**, як, наприклад, *малюючий, відпочиваючий, тремтячий*) зовсім не пасують українській мові, і їх вживання

є **стилістичною помилкою**.

На зразок: “*У якому реченні є стилістична помилка?*” або “*Де неправильно утворено дієприкметник?*” – а також для грамотного написання творчого завдання і, взагалі, для вашого грамотно-привабливого українського мовлення.

Як замінити активні дієприкметники в українській мові? Не складно! Є 5 способів, перегляньте і запам’ятайте їх.

1. Активні дієприкметники, які можна замінити прикметником:

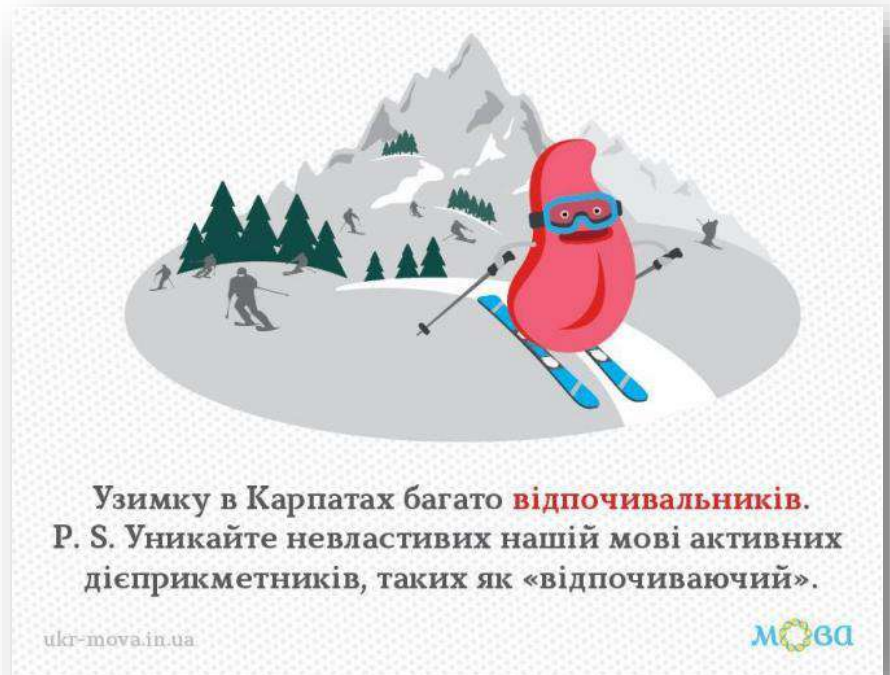
бажаючи складати ЗНО – **охочі** складати ЗНО

блукаючий сюжет – **мандрівний** сюжет

відстаючий учень – **відсталий** учень

водоплаваючі птахи – **водоплавні** птахи

ворогуючі сторони – **ворожі** сторони

вважаючи результати – **разючі** результати
діючий вулкан – **активний** вулкан
діючий закон – **чинний** закон
домінуючий мотив – **домінантний** мотив
друкуючий пристрій – **друкувальний** пристрій
думаюча, мисляча людина – **вдумлива** людина
захоплюючи краєвиди – **захопливі, привабливі, звабливі, принадні** краєвиди
зволожуючий крем – **зволожувальний** крем
зворушуюча зустріч – **зворушлива** зустріч
знаюча людина – **тямуща** людина
зникаючі види – **напівзниклі** види
життєстверджуючий настрій – **життєствердний** настрій
існуючий план роботи – **даний** план роботи
координуючий центр – **координаційний** центр
існуючі кордони – **сучасні** кордони
існуючі методи – **наявні** методи
миючі засоби – **мийні** засоби або засоби для миття
наступаюче свято – **прийдешнє** свято
обезболуючий засіб – **знеболювальний** засіб
оточуюче середовище – **навколишнє** середовище (**довкілля**)
пануюча ідея – **панівна** ідея
переконуючий доказ – **переконливий** доказ
підростаюче покоління – **молоде** покоління
правляча еліта – **керівна** еліта
приваблююча пропозиція – **приваблива** пропозиція
уточнюючі члени речення – **уточнювальні** члени речення
хвилюючі слова – **зворушливі** слова

2. Активні дієприкметники, які можна замінити іменником:
акомпануючий – **акомпаніатор**
виступаючий – **доповідач, лектор, промовець**

відпочиваючий – **відпочивальник**

віруючий – **вірянин**

головуючий – **голова**

завідуючий кафедрою – **завідувач** кафедри

керуючий – **керівник**

контролюючий – **контролер**

оточуюче середовище – **довкілля (навколишнє середовище)**

оточуючі люди – **оточення (люди навколо)**

подорожуючий – **подорожній і мандрівник**

потопаючий – **потопельник**

початкуючий – **початківець**

працюючий – **працівник**

3. Активні дієприкметники, які можна замінити іменником-прикладкою:

збираюча лінза – **лінза-збирач**

лідеруюча команда – **команда-лідер**

початкуючий поет – **поет-початківець**

4. Активні дієприкметники, які можна замінити словосполученням:

люблячий тебе – **з любов'ю до тебе**

перебуваючий на ремонті – **поставлений на ремонт**

перебуваючий у відрядженні – **у відрядженні**

стоячі місця – **місця для стояння**

сидячі місця – **місця для сидіння**

5. І, нарешті, якщо нічого вище не підходить, активні дієприкметники можна замінити конструкцією з “що...”, “який...”:

знаючий фізику – **який знає фізику**

перебуваючий за кордоном – **що перебуває за кордоном**

працюючий у великій компанії – **який працює у великій компанії**

ЦІКАВІ ЗАКІНЧЕННЯ

Як вам такі “перетворення”? Інколи вони дивні, але правда в тім, що ми просто не звикли до правильного мовлення.

Закінчення –А –Я

Прізвища людей <i>письменника Куліша</i>	Назви транспортних засобів <i>літака, автомобіля, поїзда</i>
Частини людського тіла <i>пальця, мізинця, зуба</i>	Назви споруд з наголосом на закінченні <i>гаража, млина, хліва</i>
Назви дерев <i>горіха, дуба</i>	Конкретні предмети <i>телефона, барабана, мотора, рушника, бюлетеня</i>
Міри довжини, ваги, часу <i>метра, кілограма, вівторка</i>	Населені пункти <i>Нью-Йорка, Парижа, Тернополя</i> ! АЛЕ: <i>Кривого Рогу (2 слова)</i>
Терміни точних наук <i>атома, конуса, ромба</i>	

Закінчення –У –Ю

Установи, заклади <i>метрополітену, університету, заводу</i>	Збірні назви <i>батальйону, хору, оркестру,</i> ! Але: <i>гурток - гуртка</i>
Речовини, матеріали <i>граніту, піску</i>	Абстрактні назви <i>інтелекту, гуманізму</i>
Почуття, стани <i>болю, кору, жалю</i>	Літературознавчі терміни <i>міфу, сюжету, журналу</i>
Явища природи <i>вітру, снігу, морозу, туману</i>	Просторові поняття <i>лісу, гаю, майдану</i> ! Але: <i>майданчик - майданчика</i>
Ігри, танці <i>баскетболу, вальсу</i> ! Крім: <i>гопака</i>	

Родовий відмінок однини
***іменники чоловічого роду**

★ **ПОРАДА:** для початку запам'ятайте основну закономірність:

-А -Я

іменники на позначення **конкретних осіб, предметів, машин, рослин, міст**

-У -Ю

абстрактні, збірні поняття, явища природи тощо.

Деякі іменники залежно від такої закономірності мають подвійне закінчення у різних значеннях:

- Акта (документ) і акту (дія)
- Амура (бог кохання) і Амуру (річка)
- Блока (частина споруди) і блоку (об'єднання)
- Листопада (місяць) і листопаду (процес)
- Інструмента (одиничне) і інструменту (збірне)

В англійській мові також є цікаві закінчення, які можуть заплутати. Чи знаєте Ви яка різниця між –ed та –ing у прикметниках? На перший погляд може здаватися, що прикметники, сформовані від дієслова, дуже складно переплутати між

Adjectives with **-ed vs. -ing**

- ed

describes a person's own feelings

bored

confused

interested

excited

surprised

This lesson is difficult. I am confused!
Kate had nothing to do; she was very bored.

- ing

describes a situation, a thing, or a person that CAUSES the feelings

boring

confusing

interesting

exciting

surprising

собою. Проте часто трапляється, що студенти плутають прикметники саме із закінченнями –ed та –ing. Наприклад, обидва вирази, “He is bored” та “He is boring”, можуть бути вірними, проте дуже важливо, що саме ви хотіли б висловити: йому нудно чи він нудний? Пропонуємо розібратися, що краще використовувати, і коли.

Обидва прикметники формуються додаванням суфіксів до дієслова. Зазвичай **-ing** використовується для характеристики людини, речі або ситуації, а ось **-ed** вказує на емоції та почуття, але ці прикметники ніколи не використовуються для опису ситуацій або речей. Крім того, почуття, викликані прикметниками із закінченням **-ed**, зазвичай відносно швидкоплинні: **annoyed, scared, astonished.**

Але щоб точно запам'ятати, у якому випадку який суфікс краще вживати, пропонуємо вам наступну шпаргалку: **Something -ing makes you feel -ed.** У неї можна легко підставляти різноманітні варіанти:

Something boring makes you feel bored.

Something tiring makes you feel tired.

Something exciting makes you feel excited.

КАЛЬКИ

Калькування – це спосіб запозичення, при якому запозичуються асоціативне значення і структурна модель слова або словосполучення. Кальками називаються запозичення у вигляді буквального перекладу іноземного слова або виразу, тобто точного відтворення його засобами приймаючої мови із збереженням морфологічної структури та мотивування. Калька – один із найбільших ворогів української мови. Вона “входить” в лексикон непомітно, поступово забруднюючи наше мовлення. Ми зібрали найпоширеніші помилки, яких ми дуже часто припускаємось. Розмовляймо українською правильно!

Ось окремі з цих дублетів, а фактично неграмотних кальок: **арештовувати**, **арештований** (краще: **заарештовувати**, **заарештований**), **важний** (треба: **поважний**), **дарити** (дарувати), **діюче законодавство**

(чинне законодавство), **вечором**, **ранком**, **зимою**, **літом** (увечері, вранці, взимку, влітку), **кінчиться** (скінчиться), **минулорічний** (торішній), **найшов** (знайшов), **об'ява** (оголошення), **помогти** (допомогти), **пустий** (порожній), **смільй** (смільвий), **спішити** (поспішати), **учбовий** (навчальний).

Потрібно не допускати пониження рідної мови недоречними русизмами: **виключення** (треба: виняток), **в залежності** (залежно), **роговиця ока** (рогівка), **сиворотка** (сироватка), **уступка** (поступка), **заклучення** (висновок), **оточуюче середовище** (навколишнє середовище; довкілля), **пополам** (наполовину), **похожий** (схожий), **тьотя** (тітка), **кладовка** (комора), **нерозбериха** (безлад), **пішком** (пішки), **плодотворний** (плідний), **клюква** (журавлина), **жовтуха** (жовтяниця), **швидше всього** (найшвидше), **площадка** (майданчик), **командировка** (відрядження), **тим не менше** (а втім, проте, однак), **рахувати** (в значенні: вважати), **жесть** (бляха), **застінок** (катівня), **купляти** (купувати), **чолка** (чубчик), **скряга** (скнара), **прихожани** (парафіяни), **вмішуватися** (втручатися), **головокружіння** (запаморочення), **добавляти** (додавати), **дома** (вдома), **жарений** (смажений).

☺ Безпорадний, а не беспомощный). Оригінальне українське слово безпорадний — це той, хто не дасть собі ради, хто не впорається з жодним завданням.

☺ Безхатченко, безхатник, а не бомж. БОМЖ — це російська звукова аббревіатура з перших літер слів виразу «без определенного места жительства». Аббревіатура цього виразу українською мовою «без певного місця мешкання» — Б,П,М,М не є звуковою. Потрібно вживати слова безхатник або безхатченко.

☺ Брати участь, а не приймати участь (калька з рос. принимать участие). Брати участь кажуть німці (teilnehmen), англійці, греки (перно мерос), білоруси (браць удзел), поляки (brać udział) та інші слов'янські й неслов'янські народи Європи.

☺ Будь-який, усякий, а не любій. «Підтримувати контакти з любіми організаціями». Тут українськими літерами написано російське слово, замість якого слід було вжити будь-якими, тому що українське слово любій має значення «милий, коханий». Якщо на останньому (любій), то такої лексеми немає в українській літературній мові. Це буде незграбна калька російському любой – будь-який, усякий, кожний, перший-ліпший.

☺ Вантаж, а не груз. Часто вживані у нас слово груз, як і похідні від нього: грузовий, грузовик, нагрузка, загрузати не є нормативними, а мають виразне «суржикове» забарвлення. Їх слід замінювати утвореннями від вантаж: вантажний, вантажити, навантаження, завантажувати, вантажівка. Але тягар, а не вантаж обов'язків.

☺ Вболівальник, а не болільник. Слово болільник як пристрасний прихильник спортивних змагань є невмотивованою калькою російського болельщик. Закономірним у такому значенні є вболівальник (уболівальник), що походить від дієслова вболівати (уболівати) — переживати за щось, співчувати, піклуватися, дбати. Лексема боліти означає «давати відчуття фізичного болю, завдавати страждань». Від нього не доцільно утворювати болільник у спортивному розумінні. Керуючись лексичними й семантичними нормами нашої літературної мови, маємо писати й казати: палкий уболівальник (не болільник) футболу; на стадіоні зібралися найзавзятіші вболівальники (не болільники).

☺ Вибачте, пробачте, даруйте, перепошую, але не вибачаюся. Недоречно, але досить поширене у спілкуванні вибачаюся як слово з часткою –ся позначає дію, що спрямована на її виконавця, тобто «вибачаю сам себе». Тому культурна і вихована людина повинна уникати вживати його.

☺ Висновок, а не заключення. Висновок — це остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів. Прийти до висновку, дійти висновку, практичні висновки. Часто замість висновок невинувато вживають віддієслівний іменник заключення. Його, як і слова заключати, нема в українській літературній мові. Неправильно казати: заключення першого розділу, в заключенні до книжки. Треба: висновки першого розділу, у висновках до книжки тощо. Договір, угоду не заключають, а укладають. І в багатьох

інших випадках замість заключати чи заключити слід ставити: робити висновок, зробити висновок. Прикметник заключний, хоч і потрапив до наших словників, але він є звичайнісінькою калькою з російського слова «заключительный». Не заключний, а завершальний концерт; кінцеве (прикінцеве) слово; підсумкові заняття.

☺ Вищий, нижчий, а не вищестоящий, нижчестоящий. Замість незграбних і непотрібних

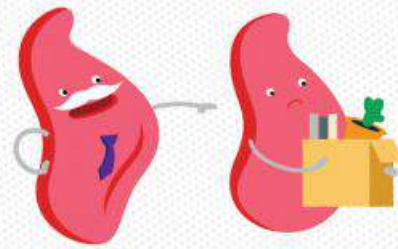
росіянізмів вищестоящий та нижчестоящий варто вживати форми вищого ступеня прикметників вищий і нижчий.

☺ Увагу відвертають, а не відволікають. Ми звертаємо увагу на щось, привертаємо увагу до чогось, то чому маємо відволікати увагу, коли відповідно до нашого слововжитку найпростіше відвертати увагу?

☺ Вечір відбувся, а не пройшов. З ласки репортерів вечори, виставки, конференції, концерти, з'їзди у нас тільки «ходять», що теж є калькою з російської. Замість «сьогодні пройшов вечір» краще сказати: «сьогодні відбувся вечір» (так само концерт, вистава, з'їзд).

☺ Неправильні варіанти передачі потрібного поняття словом відношення (калькою з російської отношение, отношения): сумлінне відношення до справи — правильно сумлінне ставлення; відношення між людьми — стосунки, взаємини; майнові відношення — майнові відносини; доброзичливе відношення до людей — прихильність; надіслати відношення — надіслати лист. Натомість слово «відношення» є доречним як математичний термін.

Мене звільнили через
недбале ставлення до роботи.
P. S. «Халатне відношення» — калька.

Так само й російське дієслово «относиться» має свої питомі, українські відповідники: относится к людям — ставитися до людей; это к вам не относится — це вас не стосується, але относится (як математичний термін) — відноситися.

☺ Візит робити, а не наносити. Візит українці завжди робили й роблять і ніколи не наносили і не наносять. Скопійований з російської вислів наносити візит узагалі звучить карикатурно.

☺ Віч-на-віч, а не обличчям в обличчя. Відповідником російського вислову лицом к лицу є український віч-на-віч. А різні конструкції з «обличчями» — це непотрібні кальки з російської мови. Російський вислів «к примеру» ми ж не перекладаємо як до прикладу (хоча це теоретично можливий варіант), а відтворюємо так: наприклад, скажімо, рідше — приміром.

☺ Впадати, а не кидатися в око (очі, вічі). Кидатися в очі в українській мові (на відміну від рос. «бросаться в глаза») не є фразеологічним зворотом, тобто не має цілісного значення, а сприймається буквально: хтось кинувся комусь у вічі і, можливо, видряпав їх. Поняття «привертати увагу» відтворюється фразеологізмом впадати в око (в очі, вічі).

☺ Кажучи по-українському, люди дещо втрачають, а дещо гублять, попри те, що російською тільки теряют (від єдиного у цьому значенні дієслова «терять») Українське дієслово губити (загубити) виступає відповідником не до всіх значень російського терять (потерять). Матеріальні речі, предмети через неухважність, недбалість звичайно гублять. В розмовному стилі переважає така сполучуваність: загубив ключі (гаманця, книжку, зошита, олівця, парасольку, шапку). А якщо йдеться про абстрактні поняття, варто добирати інших слів: терять голову — розгублюватися; терять сознание — непритомніти, зомлівати.

☺ Слово втрачати слушне в тих випадках, коли мовиться про втрату чи шкоду також абстрактного характеру: втрачати надії, ілюзії, розум, пам'ять, сором. У науковому стилі (медицина) знову-таки лише втрачати: хворий втратив апетит, сон, втратив багато крові. Іменники на позначення часових понять (час, день, роки) сполучаються з обома дієсловами. З прислівниками даремно, марно поєднується спільнокореневе дієслово витрачати: марно витрачати час, даремно витрачу день. Губити має ще значення нищити: не губи мене; в очі любить, а поза очі губить. У такому розумінні втрачати не вживають.

☺ У мене є — я маю. Там, де росіяни кажуть у меня есть, українці вживають я маю. Але останнім часом багато хто з наших мовців також став використовувати форму у мене є, яку створено за російським зразком. Тож треба послуговуватися не калькою, а питомим українським зворотом я маю, який відповідає сучасній літературній нормі.

☺ Дістати (мати) справжнє задоволення, а не одержати істинне задоволення. Ця калька від російського виразу получить истинное удовольствие містить аж дві лексично-семантичні помилки: при відтворенні як дієслова, так й прикметника.

☺ Довжиною — завдовжки. Сьогодні можна почути і прочитати (коли йдеться про розміри чогось) таке: споруда довжиною п'ять метрів, шириною три й висотою два метри; яма глибиною до двох метрів тощо. Але таких висловів не знала ані українська народна мова, ані наша класика. Для російських висловів: длиной, в длину, шириной, в ширину, высотой, глубиной, величиной, толщиной, на расстоянии маємо українські відповідники — завдовжки, завширшки, заввишки, завглибшки, завбільшки, завтовшки, завгрубшки, завдальшки, яких і слід дотримуватися в писемному та усному мовленні.

☺ Довколишнє (навколишнє), а не оточуюче середовище, довкілля. Саме тільки слово оточуюче, не кажучи вже про саму кальку (рос. окружающая среда) не вписується в рамки милозвучності нашої мови. Для менш офіційних текстів вживаються: довкілля, окіл (р. відм. околу).

☺ Українською мовою досвід і дослід — різні поняття. У російській ж мові багатозначне слово опыт означає і сукупність практично засвоєних знань, навичок (досвід), і відтворення якогось явища в штучних умовах для його дослідження (дослід). Досвідчений користувач, а не просунутий користувач (рос. продвинутый пользователь).

☺ Дурний — поганий. Українське слово дурний та однокореневе російське слово «дурной» мають різні значення. Дурний в українській мові — це нерозумний, некмітливий, розумово обмежений (російською мовою — «глупый»). Натомість російське слово «дурной» означає «поганий, лихий, злий». Порівняймо: дурной глаз — погане (лихе) око; мне дурно — мені погано; дурная болезнь — погана хвороба; дурные манеры — погані манери; дурной вкус — поганий смак; дурной тон — поганий тон.

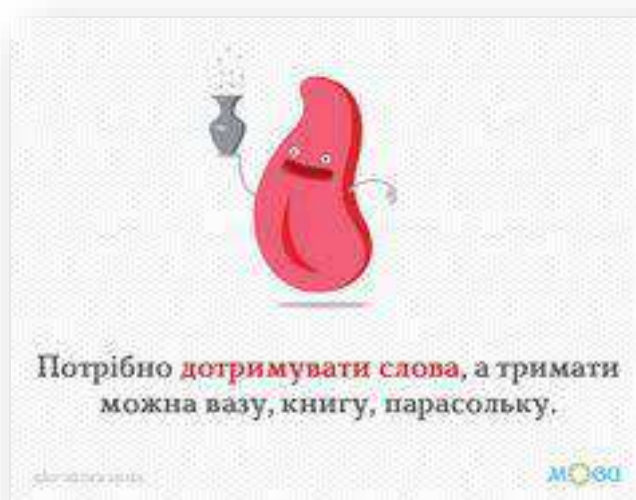
☺ Обережніше зі словами займати, займатися. Гроші не займають, а позичають. В університеті навчаються, а не займаються. Недоброю справою є спалювання грошових знаків чи спалахування (самозаймання) людини при відвідуванні навчального закладу. Гостей краще розважати, ніж знову ж таки займати. До слова, українське не займай означає “не руш, не чіпай”.

☺ Дотримувати або додержувати слова, а не тримати слово (калька з російської „держать слово”).

☺ Усім відомо, що треба дякувати кому, а тим часом дякують кого, тому що російською мовою «благодарить кого». Величезна подяка, а не величезне дякую, що є ще однією грубою калькою з російського «огромное спасибо».

☺ Загальний, а не всезагальний. Слово загальний має кілька значень: 1) стосовний до всіх (російське – всеобщий); 2) такий, що містить найсуттєвіше, без подробиць; 3) такий, що охоплює основи чогось (російське – общий). Всеобщее избирательное право – загальне виборче право; всеобщая история – всевітня, а також загальна історія; общее языкознание – загальне мовознавство. В інших значеннях російському общий відповідає українське спільний: общие интересы – спільні інтереси; находит общий язык – знаходити спільну мову. Тож для існування незафіксованої жодним словником української мови кальки всезагальний, яку так люблять журналісти й окремі науковці, немає ні підстав, ні потреби.

☺ Запущений — занедбаний. Прикметник запущений заступає останнім часом інші, більш підхожі для того чи того випадку слова. Читаємо: «У гуртожитку зовсім запущена виховна робота». Хоча куди ліпше було б написати: «У гуртожитку занедбано (або занехаяно) виховну роботу». Запущеними можуть бути худоба на пасовище, ракета в небо, якась річ у воду, щось гостре — ніж, пазурі — в тіло. Запущені, тобто довгі, відрослі, волосся, борода. Немає потреби тулити це слово у

фрази, в яких ідеться про тяжкий стан людини, неохайний вигляд парку, саду або про кепсько наладнані справи. Тут краще вжити: задавнена хвороба, занехаяний парк (сад), занедбані справи.

☺ Збіг, збіжний, а не співпадіння; той, що співпадає (рос. совпадение, совпадающий). Слова співпадіння в українській мові немає.

☺ Завдати удару, а не нанести удар. Часто кажуть і пишуть: нанести (наносити) шкоду, удар. Але це помилкова калька. Російському фразеологізмові «наносить (что?) удар» відповідає український «завдавати (чого?) удару». Тому шкоду, сором, образу, смуток, жаль, удар неносять, а завдають (шкоди, сорому, образи, смутку, жалю, удару).

☺ Вживати заходів, а не приймати міри. У значенні «захід для досягнення, здійснення чогось» слово міра в літературній мові не вживається. Тому замість ненормативного вислову приймати міри, що дуже поширений в усному мовленні, треба ставити вживати заходів. Також у міру розвитку краще замінювати на з розвитком, а у міру вдосконалення конструкції — на з удосконаленням конструкції тощо.

☺ Хворобі запобігають, а не попереджують хворобу. Недоречним у контексті фрази: «Хворобу легше попередити, ніж вилікуватися від неї» є слово попередити, бо в лексикографічних джерелах української мови воно

означає «заздалегідь повідомити когось про щось; передувати чомусь». Коли мова йде про те, щоб не допустити чогось, відвернути щось небажане, використовуємо слово запобігти, яке вимагає додатка в давальному відмінку. Отже – «хворобі легше запобігти, ніж вилікуватися від неї».

☺ Застудився, а не простив. Українське дієслово простити вживається у розумінні «відпустити комусь гріхи; помилувати когось; рідше — вибачити комусь».

☺ Перемогу здобувають, а не одержують, скажімо, як гроші.

☺ Змова, а не зговір. Непотрібно росіянізм «сговор» пристосовувати до української фонетики. До речі, є одне значення російського сговор, коли йдеться про оголошення хлопця й дівчини нареченим та нареченою («сговорились о намерениях пожениться»). У такому значенні вживаємо гарне і милозвучне слово заручини.

☺ Знепритомніти, а не втратити свідомість. Російський вислів «потерять сознание» часто перекладають буквально і неправильно: втратити свідомість. Адже в нашій мові свідомість — то не стільки здатність людини орієнтуватися в довколишній дійсності, скільки відчуття своєї належності до інших людей та обов'язку перед ними. Національна, громадянська свідомість. Українською мовою треба казати знепритомніти чи зомліти, не стверджуючи, що людина втратила ще й моральні якості, зокрема свідомість.

☺ Знічев'я, а не від нічого робити (рос. от нечего делать).

☺ Зняти, а не забити тривогу. Поширеними є невдалі фрази: «Сталася пожежа, і люди забили тривогу», «Забили в селі сполох».

☺ Інші (всі інші), решта, а не останні. Російський прикметник остальные перекладається українською мовою інші, решта. Приміром: “Двое останутся, а остальные пусть уходят” – “Двое залишаться, а інші (всі інші) хай ідуть (а решта хай іде)”. Інші папери не потрібні; не був схожий на решту хлопців; решту пунктів викреслити; одні читають, інші збирають марки.

☺ Капці, пантофлі, а не тапочки, хоча у деяких словниках можна знайти слово “тапочки” , але вживати його не варто для назви хатнього взуття.

☺ Крім того, а не понад те. Ідіома (фразеологізм) понад те виникла через калькування російського звороту «сверх того». Українці в таких конструкціях традиційно вдавалися до інших зразків: поза тим, крім того, до того ж.

☺ Ласкаво просимо, а не добро пожалувати. Фасади установ і закладів треба прикрашати природними українськими вивісками: Щиро запрошуємо, Просимо завітати замість пропозицій пошкодувати майна (а саме таке значення в нашій мові має вислів добро пожалувати).

☺ Цілковито безглуздими є доволі поширений у нас вислів лікуючий лікар та його російське «першоджерело» — «лечащий врач». Адже усі лікарі мають лікувати. Не варто тавтологічні сполучення та іншомовні недоречності втискати в українську

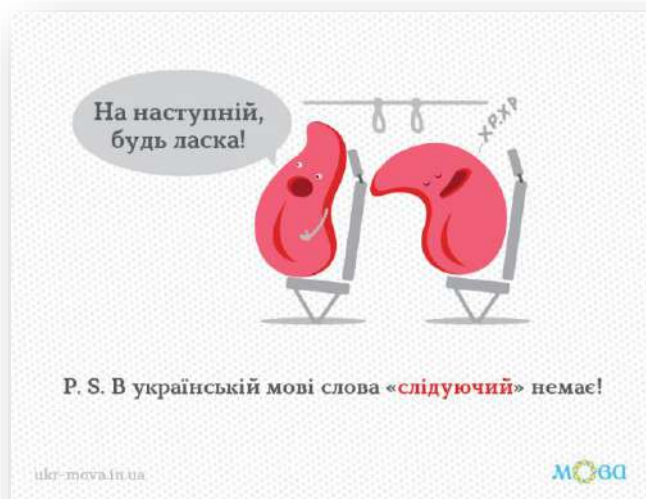
мову. Але якщо все-таки потрібно якось це відтворити українською мовою, то можна сказати особистий або персональний лікар.

☺ Мандрівні, а не блукаючі вогні (рос. блуждающие огни).

☺ Мати насолоду, а не одержувати задоволення. Зворот одержувати задоволення — це механічний переклад російського словосполучення «получать удовольствие».

☺ За синтаксичними нормами слід навчати чого? – англійської мови (іноземних мов), а не чому? – англійській мові (іноземним мовам).

☺ Навчальний, а не учбовий. Для позначення понять „стосовний до навчання”, „призначений для навчання, тренування” тощо маємо прикметник навчальний, утворений від іменника навчання. Учбовий – це спотворене запозичення з російської мови на український лад (рос. «учебный») і для вживання його в українській мові немає підстав, оскільки відсутнє слово учба, від якого воно могло б бути утворене. Замість нього треба вживати навчальний: навчальний план, навчальне приміщення, навчальний заклад, навчальна частина, навчальна практика. ⚡ Належність, а не приналежність. Слово приналежність – це штучний витвір, що набув великого поширення виключно як калька з російської, оскільки в українській літературній мові немає слів приналежати і приналежний. А єдино можливим варіантом у цьому випадку є належність, утворене від належний.

☺ Наступний, а не слідуючий. Дієприкметника слідуючий в українській мові немає взагалі. Натомість маємо прикметник наступний, який уживаємо в часовому й просторовому значенні. Правильно казати: наступний рік, наступного четверга, виходимо на наступній зупинці. Але не завжди російське следуючий треба перекладати словом наступний. Перед переліком, як узагальнювальне слово використовуємо займенник такий. Наприклад: «На прес-конференції були

висвітлені такі питання». Тож в уривку з публічного виступу «отже, пропонуємо наступні кроки» треба зробити виправлення – «пропонуємо такі кроки».

☺ Наявні тепер (теперішні), а не існуючі ціни. Як було зазначено вище, нашій мові невластивий активний дієприкметник існуючі (калька з рос.– существующие). Тому доречні тут словосполучення наявні тепер або прикметник теперішні.

☺ Невдалий, нещасливий, невпорядкований, і не варто вживати неблагополучний. Бо в українській мові немає слів получати, получатися, від яких походить це кальковане з російської мови слово.

☺ Оплатити рахунок (платити по рахунку), а не платити за рахунком. Це механічне перероблення російського платить по счету. По-українському правильно: оплатити рахунок або платити по рахунку.

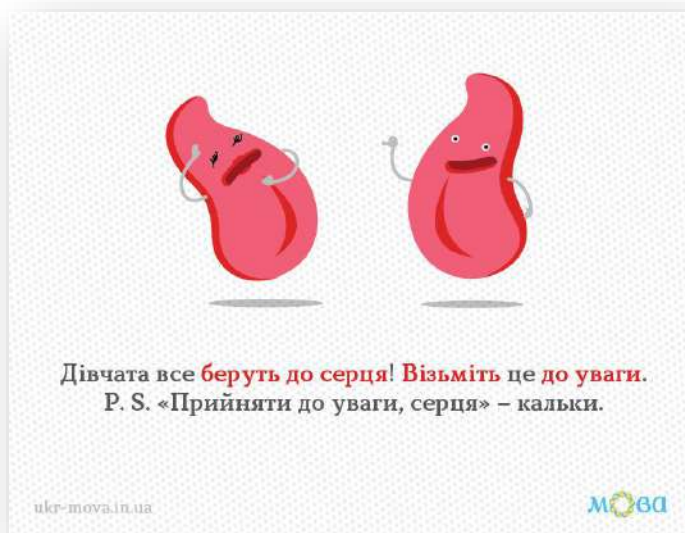
☺ Оформляють передплату, а не підписку на газети й журнали. Періодичні видання передплачують, а не підписуються на них, бо підписка – це письмове зобов'язання.

☺ Продають і надсилають післяплатою, а не накладною оплатою, що кальковано з рос. накладная плата. Непотрібно вдаватися до нічим не вмотивованої кальки при називанні способу грошового розрахунку, якщо є оригінальне українське слово післяплата.

☺ Суд відмовив у порушенні, а не у збудженні справи. Інакше виходить якась юридична еротика.

☺ Постійна виставка, а не постійно діюча (рос. постоянно действующая). Без діючий треба обходитися й при відтворенні українською мовою словосполучень: действующие лица – дійові особи, действующее законодательство – чинне законодавство.

☺ Не пошлий, а вульгарний, банальний, непристойний, а. В українській мові нема слова пошлий. Це взагалі незрозуміла калька з російської («пошлость» і «пошлый»). Для іменника маємо також ряд синонімів залежно від контексту: вульгарність, банальність, непристойність.

☺ Брати, а не приймати до уваги. Нормативними в нашому мовленні є вислови: брати участь, брати до уваги, брати до відома, брати до серця. Словосполучення приймати участь, приймати до уваги (до відома, до серця) в літературній мові вважаються за помилкові.

☺ Недоречності з використанням у спілкуванні слова рахунок. “Що ви думаєте на цей рахунок?” – правильно: “Що ви думаєте щодо цього?” (або “з цього приводу?”). “Кожна хвилинка на рахунку!” – краще і природніше спортивний коментатор сказав би: “Не можна гаяти ні хвилини”. “Звук жити на чужий рахунок”, а слід було сказати: “Звук жити чужим коштом” (або “на чужий кошт”).

Утім, слово рахунок у нашій мові є. Просто в наведених прикладах воно недоречне. Рахунком називаємо документ для оплати (за електрику, наприклад). Відкриваємо рахунок у грі, виграємо за рахунок чогось. Гроші вносимо на рахунок у банку, одержуємо за рахунками, закриваємо рахунок. Але не правильно: “Хочу поговорити на рахунок роботи”, треба: “Хочу поговорити про роботу (або стосовно роботи)”, як і замість недолугого: “Рахую своїм обов’язком” правильно: “Вважаю своїм обов’язком” або “Вважаю за свій обов’язок”.

збираються полювати на чайок? Правильно: «Друзі вирушили на риболовлю або пішли ловити рибу». Що подумати про чоловіка, який українською мовою каже, що він любить не рибальство чи риболовлю, а рибалку. Тож не забуваймо: слово рибалка — це людина, що рибалить (ловить рибу). А рибалки тільки тоді їздять на рибалку, коли в авторів, які пишуть таке, серйозні негаразди з українською мовою.

☺ Наш фразеологізм рибка в сітці, а не діло (справа) в капелюсі. Це росіяни кажуть «дело в шляпе», коли якусь справу вже зроблено, закінчено. У нас є і капелюх, і діло,

але ці два слова не сполучаються у фразеологізм, щоби висловити думку про те, що зроблено те, до чого прагнули, а так і залишається просто двома непок'єднаними словами.

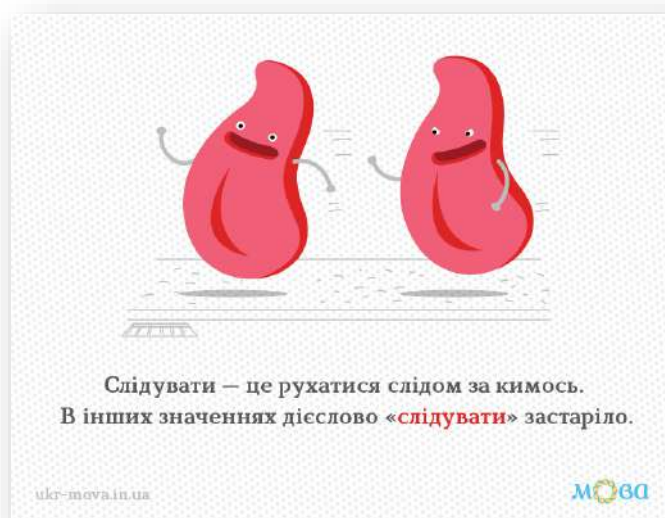
☺ Свідчити, а не давати показання чи покази. Дієслово свідчити (свідчення) засоби масової інформації нерідко замінюють незграбним словосполученням давати показання (копія російської форми). Цей мовний динозавр потрапив навіть у тексти офіційних документів, що дуже прикро.

☺ Вступники до навчальних закладів складають, а не здають іспити (екза-мени) і одержують оцінки з предметів, а не по предме-тах. Робота за спеціальністю, а не по спеціальності; виплата від-сотків із залишків, а не по залишкам на розрахункових рахунках; ходять по магазинах, а не по магазинах. Потрібно дотримуватися синтаксичних норм літературної мови і не допускати неправильних кал'єок з російської (сдавать экзамены; оценки по предметам; работа по специальности; выплата процентов по остаткам; ходит по магазинам тощо).

☺ Склянка, підсклянник а не стакан, підстаканник. Невелика скляна посудина циліндричної форми для пиття рідини зветься склянка.

☺ Скрутити в'язи, а не звернути шию (калька від рос. „свернуть шею”).

☺ Не слідувати, а йти, прямувати, простувати, наставати, наступати. Слово слідувати в сучасній українській мові вживається досить рідко і лише в одному значенні «рухатися слідом за кимось». В інших значеннях слідувати застаріло і вважається ненормативним з погляду лексичних норм. Намагання збільшити частотність цього слова й розширити його семантику спричинено не внутрішніми законами української мови, а

незнанням цих законів та впливом інших мов. Основними українськими відповідниками активного в російській мові следовать є іти, прямувати, простувати (у просторі), наставати, наступати (у часі): поезд следует без остановок – потяг іде без зупинок, поезд дальнего следования – потяг далекого прямування; за весной следует лето — за весною настає літо. Дієприкметника слідующий в українській мові немає взагалі.

☺ Тривати, а не продовжуватися. Набуває дедалі більшого поширення така не притаманна українській мові форма, як складний дієслівний присудок з дієсловом-зв'язкою продовжувати. Тільки й чуємо: “Він продовжує користуватися моєю допомогою”, “На планеті продовжують вибухати конфлікти”, “Кандидати в депутати продовжують проводити роботу в округах”, “Фірма продовжує дивувати успіхами”, “Прокурор продовжує застерігати...” Ці нековирні канцеляризми можна й треба перебудовувати, щоб звучали просто, дохідливо. Наприклад, пропускаючи дієслово-зв'язку або послуговуючись прислівниками далі, досі, знову, ще тощо. Ось так: “Він і далі користується моєю допомогою”, “На планеті й досі вибухають конфлікти”, “Кандидати в депутати проводять роботу в округах”, “Фірма знову дивує успіхами”, “Прокурор ще раз застерігає...” Для російського слова «продолжаться» (в часі) український відповідник – тривати (відбуватися, точитися, йти) з прислівником далі або й без нього. Тому не варто в цьому значенні вдаватися до дієслова продовжуватися: протистояння продовжується, неспокій продовжується, життя продовжувалося, не може так довго продовжуватися.

☺ Тягар спогадів (обов'язків і т.д.), а не вантаж (рос. груз воспоминаний тощо). Відповідником самого цього слова в українській мові є вантаж, але тільки в прямому значенні. У складі ж фразеологічних одиниць замість вантаж уживається тягар (р. відм. тягара, а не тягару, як інколи пишуть і кажуть).

☺ Договір (контракт, угоду) укладають, а не заключають. Проблема полягає, а не заключається у чомусь. Слова заключати в українській мові немає взагалі.

☺ Упадати, а не кидатися в очі. Особливо багато кальок трапляється у діловому мовленні. «У кімнатах кидатися в очі безпорядок» — читаємо в протоколі обстеження гуртожитку. Виділений вислів — буквалістичний переклад з російського бросаться в глаза. Проте жодної потреби в ньому не було, бо є природний український

— упадати (упасти) в очі: «Щоразу впадали йому в око поодинокі берізки...» (Павло Загребельний). Є ще близький до цього зворот убирати очі: «Кожух такий, що очі вбирає» (Степан Руданський). Цей вислів уживається тільки в позитивному плані, тоді як перший — упадати в очі — може мати позитивне й негативне забарвлення.

☺ Як учитель, а не в якості учителя. Хоча російському качеству відповідає українською мовою слово якість, але фразеологізм «в качестве кого-то» не можна перекладати «суржиковими» витворами: в якості орендарів, в якості гостей, претендентів. Українською мовою буде: як орендарів (гостей, претендентів); як учитель (голова, друг). Можна ще вживати в ролі, у функції, коли є потреба надати текстові

канцелярського відтінку.

☺ Урядовець, а не посадова особа. Радянська бюрократія відгороджувалася від народу своєю окремою канцелярською мовою. Вона не приймала на роботу двірника, а зараховувала людину в штат у якості двірника. Так само виникло й радянське словосполучення «должностное лицо», тому з ідеологічних міркувань неприйнятним стало колишнє, тобто дореволюційне і цілком нормальне слово «чиновник». Йдучи за таким зразком, в УРСР швидко спекли калькований вислів «посадова особа», тоді як маємо чудову лексему урядовець. Посадова особа – мертва утворення, що використовується лише в офіційних паперах. А іменник урядовець набуває чимраз більшого поширення в різних мовних стилях.

☺ Утюг і праска. Перший з цих іменників часто вживається у нашій мові як калька з російської мови для означення праски, якою вирівнюють і вигладжують одяг чи тканину. Але нюанс полягає в тому, що в українській мові також є слово утюг, з цілком іншим, невласливим цим побутовим нагрівальним приладам, значенням. Утюг — це пристрій також для вирівнювання, згладжування ... ґрунтових доріг. Його різновиди: тракторний утюг, дерев'яний утюг. Для знавця української мови і техніки слово утюг може асоціюватися й з машиною для облаштування дорожнього полотна. Утюжити — це вирівнювати, згладжувати ґрунтові дороги, поля за допомогою спеціального пристрою — утюга. Прасувати — вирівнювати, вигладжувати гарячою праскою одяг, тканину. А слово гладити означає «проводити рукою, вирівнюючи,

розправляючи що-небудь», але аж ніяк не прасувати, що є недоречною калькою з російської мови. Таким чином, зміст у цих трьох дієслів різний. Тому й не можна їх замінювати одне одним.

☺ Ухвалювати рішення, виносити ухвалу, а не приймати рішення (калька з російської «принимать решение»).

☺ Фатальний, а не роковий. У російській мові «роковой» означає “невідворотний, неминучий, який призводить до непоправних наслідків, згубний”. Український відповідник цього слова – фатальний: роковая ошибка – фатальна помилка; роковой исход – фатальний кінець; роковая страсть — фатальна (згубна) пристрасть. Прикметником широко послуговувалися наші класики: “Я боюся твого ока, твоїх уст, твого лица, як страшного суду свого, як фатального кінця” (Іван Франко).

☺ Читацька громадськість, а не читаюча громадськість. Український прикметник читацький (стосовний до кола читачів) цілком заступає тут російське читающий.

☺ Чорнило, а не чорнила. Слово чорнило в українській мові вживається в однині, але часто неправильно вдаються до російського взірця, де це слово має тільки форму множини.

☺ Чотириногий, а не четвероногий друг, коли йдеться про собаку. Як компонент складних слів збірний числівник четверо в українській мові не застосовується, натомість маємо форму чотири – чотиривимірний, чотириголосий, чотиригранний, чотиризначний, а про тварин – чотириногий. Четвероногий є непотрібним запозиченням з російської мови.

☺ Штани чи брюки. Слово штани в українській мові — давнє. Його засвідчують прислів'я, приказки, пісні: «Один усе закладався та й без штанів зостався», «Невісточка сорочку полатає, а зять штани здере», «Дожилися: штани одні, а сорочок ще менше». Загальновідомими є фразеологізми протирати штани, залишатися в самих штанах. Це слово обов'язкове в описах чоловічого національного одягу, воно широко побутує в нашій художній літературі. Лексема брюки прийшла в нашу мову через російську й усталилася у сферах швейної промисловості, торгівлі, реклами. Підтримується це слововживання термінологізованими сполученнями: чоловічі та жіночі брюки, брючний костюм, брючний цех, хоч замість них можна (й треба!)

запропонувати варіанти: чоловічі та жіночі брюки, жіночий костюм-штани, цех для виготовлення штанів.

☺ Кажуть і пишуть: я в жасі або я в шоці. Автори таких перлів здерли живцем російські вислови я в ужасе, я в шоке без жодного огляду, як потворно вони звучать по-нашому. А чому б не послугуватися самобутніми українськими зворотами: мене взяв жах, мене взяв шок.

Англійська мова не стала винятком використання кальбок. Ось найтипівіші помилки, які українці допускають в англійській мові.

☺ How чи What?

Неправильно: How do you call this in English?

Правильно: What do you call this in English?

How і What часто бентежать нас, тому що ми робимо помилку, переводячи

дослівно фразу “Як це називається?” з української на англійську. Слід пам’ятати, що це не завжди так.

☺ Say чи Tell?

Неправильно:
Can you say me how to tell this in English?

Правильно: Can you tell me how to say this in English?

Say використовується, коли йдеться про щось, що було сказано кимось. Воно використовується, щоб повідомити, що хтось щось сказав. Tell використовується в більш конкретному сенсі для позначення процесу або інформування когось про щось. Це односторонній процес, а дієслово tell повинне супроводжуватися непрямим доповненням (tell us / him / her / the audience).

At lunch John told his coworkers about his business trip to China.

John said that the business trip to China went very well.

Запам'ятайте ці словосполучення:

Say yes or no, a few words, something.

Tell a story, a lie, a secret, a joke, the truth.

☺ I feel myself (я почуваю себе)

Неправильно: I feel myself fine today.

Правильно: I feel fine today.

На відміну від української мови, в англійській після дієслова “почувати” не використовується зворотній займенник myself (себе). Отже, в англійській мові носії кажуть I feel well; I feel sick; I feel happy. Якщо ви сказали I feel myself (я відчуваю себе), для носіїв англійської мови це буде звучати дивно, як ніби ви говорите про фізичний контакт або торкаєтеся до себе.

☺ Enough (досить)

Неправильно: She spoke English enough well to get the job.

Правильно: She spoke English well enough to get the job.

В цілому, порядок слів в англійській мові є більш суворим, ніж в українській. Правильне розташування слова enough залежить від слова, до якого воно прив'язане, це може бути прислівник, прикметник або іменник. Якщо воно прив'язане до прислівника або прикметника, то варто ставити після дієслова:

Do you think he's old enough to watch that movie?

We've done enough today.

Якщо воно прив'язане до іменника, то варто ставити його перед дієсловом:

We had enough money to buy a ticket.

☺ Normal (нормально)

Неправильно: “How are you?” “I'm normal, thanks.”

Правильно: “How are you?” “I'm fine, thanks.”

В англійській мові ми зазвичай не використовуємо слово normal (нормально), щоб відповісти на питання про наш настрій або як пройшов наш день. Замість цього слід використовувати такі слова, як fine або okay. Normal (нормально) англійською означає «середній» чи «не дивний». Якщо у відповідь на це питання ви скажете, що ви нормальний, це буде звучати, як ніби ви намагаєтеся сказати, що ви нормальна людина, а не дивний або навіть божевільний (для цього може бути слухна нагода, але ймовірно, це не те, що ви маєте намір сказати!).

☺ Вчений (scientist, scholar)

Неправильно: Scientists study history so that humanity can learn from the past.

Правильно: Scholars study history so that humanity can learn from the past.

У перекладі з англійської слово вчений може бути переведено як scientist або scholar, але кожне слово має різне значення.

Scientist – це той, хто є експертом в науках, особливо тих, які називаються точними науками (фізика, хімія, біологія і т.д.) або соціальними науками (психологія, соціологія, політологія тощо). Scholar є терміном, який використовується в більш широкому сенсі для позначення того, хто є експертом в певній галузі знань і має

глибоке розуміння цього питання, завдяки вивченню. Слово scholar не використовується для фахівця в галузі наук, але воно може бути використано для таких предметів, як історія, мови і мистецтво.

Слово Scholar також може бути використано для студента, який отримав scholarship (стипендію). Ось ще один спосіб зрозуміти різницю між scientist і scholar: a scientist може використовувати такі наукові методи, як гіпотеза, експеримент і висновок, для вивчення предметів, в той час як a scholar не обов'язково повинен використовувати наукові експерименти.

☺ Прийменники for, from, to, of

Неправильно: I was waiting David on the theater.

Правильно: I was waiting for David at the theater.

Одна з найпоширеніших помилок для україномовних, які вивчають англійську мову, – це те, що вони плутаються в прийменниках або опускають їх. Це дійсно буває важко, тому що часто здається, що прийменники в англійських і українських висловах повинні бути однакові, але насправді вони різні. Ось список прийменників, які збивають з пантелику найчастіше:

Depends on – залежати від

Tired of – втомився від

Divide into розділити на

Буває й таке, що в англійському словосполученні не потрібно використовувати прийменник, але він необхідний в українській або навпаки.

Наприклад:

To wait for someone – чекати когось

To graduate from school – закінчити школу

To listen to someone / music – слухати когось / музику

To be afraid of someone / something – боятися когось / щось

Explain to someone – пояснити комусь

To answer a question – відповісти на питання

Потрібно відзначити, що є деякі загальні категорії прийменників, які можуть бути корисними, щоб краще зрозуміти, що і як використовується:

Покриття: on (настільні, настінні, підлогові, плити, дах, особа, полки і т.д.)

Технології: on (комп'ютер, телевізор, радіо, екран, DVD, жорсткий диск, CD і т.п.)

Громадський транспорт: on (поїзд, автобус, трамвай, літак, корабель, паром і т.д.)

Усередині фізичного об'єкта / структури: in (книга, газета, капелюх, ящик, кишеню, ящик, номер і т.д.)

Місця: at / in (офіс, стадіон, магазин, супермаркет, станція, театр, парк і т.д.)

☺ City (Місто)

Неправильно: I am from Kyiv city.

Правильно: I am from Kyiv / the city of Kyiv.

Як правило, можна сказати назву міста (Київ, Нью-Йорк, Лондон), не включаючи слово місто. Можна сказати слово місто, заявляючи його офіційну назва. Більшість міст використовують конструкцію the city of ... (the city of London, the city of Boston, the city of Kyiv), але деякі міста використовують слово місто відразу після своєї назви (New York City). Це також іноді необхідно для того, щоб підкреслити, що це конкретне місто, а не географічна зона з таким же ім'ям.

I grew up in a small town in the state of New York, but now I live in New York City.

Although I have lived in Kyiv for several years, my parents still live in a small town outside of the city but still in Kyiv Oblast.

Нарешті, слід пам'ятати, що деякі міста включають слово місто в назві. Наприклад, Salt Lake City і Mexico City (Солт-Лейк-Сіті і Мехіко). Для них, звичайно, завжди необхідно використовувати слово місто, оскільки це є частиною їх назви.

I visited Salt Lake City this summer.

☺ Однина і множина

Неправильно: The professor gave us several useful advices for our researches.

Правильно: The professor gave us several useful words of advice for our research projects.

І в українській, і в англійській є злічувані іменники (крісло, яблуко, стакан) і незлічувані (вода, час, рис), але україномовні часто плутають іменники, які належать до злічуваних в українській мові, але в англійській вони належать до іншої категорії.

Ось список незлічуваних іменників в англійській мові, які найчастіше викликають збентеження:

Advice, research, knowledge, accommodation, baggage, equipment, furniture, garbage, information, luggage, money, news, pasta, progress, travel, work.

Пам'ятайте, що якщо ви хочете вимовити незлічувані іменники у множині, необхідно використовувати такі додаткові слова, як *piece, glass, chunk*.

We just bought several new pieces of equipment for our lab.

I'll have three glasses of lemonade, please.

She cut off a large chunk of meat and fed it to her dog.

Нарешті, є кілька виразів, які повинні використовуватися в однині в англійській мові, але україномовні часто використовують у множині.

Правильно: Thank God, we have each other.

Неправильно: Thanks Gods

Правильно: No problem!

Неправильно: No problems!

Правильно: We have no comment about the case.

Неправильно: no comments

😊 Possibility і Opportunity

Неправильно: I will have the possibility to go to the conference next year.

Правильно: I will have the opportunity to go to the conference next year.

Україномовні часто занадто багато використовують слово *possibility* при спробі перевести слово “можливість” на англійську. У той час як в англійській мові існують два еквівалента – це *possibility* і *opportunity*, використання яких залежить від контексту.

Пам'ятайте, що *possibility* означає щось, що може статися або може виявитися правдою.

Opportunity означає сприятливі обставини, які дозволяють робити щось або дають шанс для просування.

There is a possibility that it will rain tomorrow, so you will have an opportunity to use your new umbrella.

There is a possibility that we will have enough funding for another research assistant position. If so, you will have an opportunity to apply for this position.

☺ Learn чи Teach?

Неправильно: Can you learn me to speak English better?

Правильно: Can you teach me to speak English better?

Learn and teach часто плутають, адже в залежності від контексту, вони обидва можуть означати “вчити”.

Проте, в англійській мові їх значення абсолютно різні. Learn – це те, що студент робить (навчитися). Teach – це те, що робить вчитель (викладати).

“I remind myself every morning: Nothing I say this day will teach me anything. So if I’m going to learn, I must do it by listening.” -Larry King

☺ Free

Неправильно: I want to speak English freely.

Правильно: I want to speak English fluently.

Якщо людина хоче сказати, що вона володіє мовою вільно і правильно, ми використовуємо слово fluent, а не free (вільний). Free також може означати щось, що нічого не варто (безкоштовно). Однак, коли free ставиться після іменника (smoke-free, car-free, alcohol-free), це означає, що ця річ або дія заборонено.

This is the smoke-free bar. If you want to smoke, you must go outside.

☺ Do чи Make?

Неправильно: I think I did a mistake.

Правильно: I think I made a mistake.

Do і make обидва можуть бути переведені як “зробити”, що призводить до плутанини для україномовних. Доброю новиною є те, що

є кілька рекомендацій щодо того, коли використовувати make і коли використовувати do.

Do

Ми часто використовуємо do для повсякденної діяльності або роботи, яка не виробляє фізичний об'єкт.

Do homework, do the dishes, do the laundry, do a job, do the shopping

Ми також використовуємо do, коли ми говоримо про речі в цілому, але конкретно не називаємо цю діяльність. Замість цього ми використовуємо такі слова, як something, nothing, anything, everything і ін.

He has done nothing all day.

She would do anything for her Mom.

Is there something I can do for you?

Make

Make часто використовується, щоб висловити побудову і створення чогось, що можна помацати.

Make food, make a cup of tea, make clothes, make a mess.

Проте, існує багато make і do словосполучень, які не дотримуються цих правил і їх потрібно просто запам'ятати.

Make money, do someone a favor, do business, make a decision, do good, make a plan.

☺ Expensive чи dear?

Неправильно: That computer is too dear for me to buy.

Правильно: That computer is too expensive for me to buy.

Слово “дорогий” можна перевести як expensive або dear. Обидва слова означають те, що є цінним для людини, але, як правило, в різних сенсах. Хоча dear і може означати те, що є цінним у фінансовому сенсі, сьогодні в більшості випадків воно використовується, щоб позначити щось, що є цінним в емоційному або особистісному сенсі.

This necklace is not very expensive, but, since it belonged to my grandmother, it is very dear to me.

Expensive стосується того, що є цінним у фінансовому сенсі.

I wish I had not dropped my new iPhone in the toilet. It was really expensive!

☺ Рід

Неправильно: It's time I bought a new computer, since he is very old.

Правильно: It's time I bought a new computer, since it is very old.

Україномовні часто використовують займенники he або she, коли вони повинні використовувати it. Пам'ятайте, що в англійській мові ми використовуємо he або she тільки тоді, коли звертаємося до людей. Доречно також використовувати he або she для тварин, таких як собаки, кішки, або інших тварин, стать яких легко визначити. Ми часто робимо це для домашніх або інших тварин, до яких у нас є особиста симпатія і яких ми, як правило, персоніфікуємо:

I have fond memories of my dog, Spot. He was a great dog.

Ми також можемо використовувати рід для об'єктів, до яких ми відчуваємо особисту симпатію або прихильність, таких як автомобілі, кораблі або навіть країни:

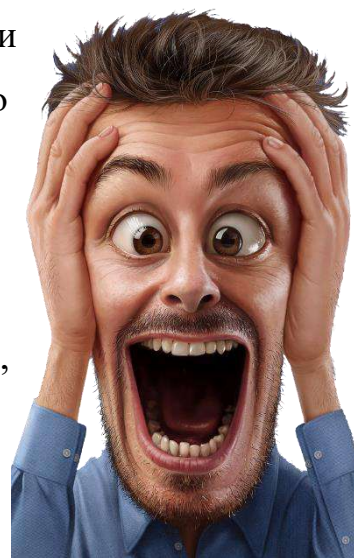
Look at that sports car! Is not she a beauty?

Є деякі слова в англійській мові, що враховують аспект роду. Ці слова належать до природного (фактичного) статі людини або тварини.

Жіночий: women, girl, mother, daughter, aunt, niece, nun, goddess, empress, queen, princess, heroine, actress, waitress, lioness, cow

Чоловічий: man, boy, father, son, uncle, nephew, monk, god, emperor, king, prince, hero, actor, waiter, lion, bull.

У сучасному використанні такі слова, як waiter (офіціант), actor (актор), hero (герой) використовуються як для чоловічого, так і для жіночого роду. Можна додати слово чоловік або жінка, якщо необхідно позначити стать.

ДЖЕРЕЛА

Друковані:

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998.– 475с.
2. Микола Зубков Сучасне ділове мовлення. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007.
3. Мовна культура // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І.Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. — С. 61.
4. Плющ Н. П. Формули ввічливості в системі українського мовного етикету // Українська мова і сучасність.— К.: НМК ВО.— 1991.— С. 90-98.
5. Ткаченко Ю. О. Культура мовлення та український мовленнєвий етикет.— Управління розвитком, №15(155), 2013.— С. 34—36.
6. Joseph Devlin How to Speak and Write Correctly. – New York: The Christian Herald, 1910, – 216р.
7. Julie Lachance Practice Makes Perfect. Basic English. Second Edition. – New York: McGraw-Hill Education, 2015, – 288р.

Електронні:

1. <https://coma.in.ua/28819>
2. <http://www.rmc-ltl.info/kalka-surzhyk-smittyia-movne/>
3. <https://ukr-mova.in.ua/library/antusurzhuk/prunajmni>